

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**D. D. Emanuelis Gonzalez Tellez, In Inclyta Salmanticensi
Academia Collegii Majoris Conchensis Alumni, &
antiquioris vespertinæ Sacrorum Canonum Cathedræ
propriarii Interpretis; in Pinciano Sanctæ ...**

Additis Notis uberioribus ab Historia, & Chorographia

Complectens Librum Tertium

González Téllez, Emanuel

Francofurti Ad Moenum, 1690

Capvt IV. Ex Concilio (a) Toletano.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-74526](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-74526)

CAPVT IV.

Ex Concilio (a) Toletano.

EPiscopi qui nihil ex proprio suo Ecclesie Christi conferunt, liberos ex (b) famulis Ecclesie ad condemnationem suam facere non presument. Impium enim est, ut qui res suas Ecclesie Christi non contulerit, damnnum Ecclesie inferat. Tales igitur liberos successor Episcopus absque aliqua oppositione ad jus Ecclesie revocabit.

NOTÆ.

(a) **T**oletano.] Quarto videlicet, *can. 67. ex quo verba hæc transcripserunt Burchardus lib. 3. Decret. cap. 189. Ivo Carnot. p. 3. cap. 219. Gratianus in cap. etsi illi 12. q. 1. Bernardus Papiens. in 1. collect. sub hoc tit. cap. 5.*

(b) **Famulis.**] Senfamiliis, ut notavi in cap. 3. de servis non ordin.

COMMENTARIUM.

EX his duobus Concilii Tolet. canonibus sequens deducitur communiter assertio: Si Prælati Ecclesie tantundem dederit, vel acquisierit Ecclesie, ejus servos manumittere est, alias si manumittat, revocabitur libertas per successorem. Probant eam textus in cap. injustum 55. cap. si quis in qualibet 56. vers. Tantum quantum, cap. Episcopus qui 58. cap. liberi 61. cap. de liberis 63. cum duobus sequentibus, cap. quicumque 66. 12. q. 2. cap. si Episcopus 5. in fine, vers. Nisi tantundem 12. q. 5. Concilium Hispal. 1. can. 1. ibi: Si res prædeservis tui Gaudenti Episcopi Ecclesie vestra non possidet, liberi qui ab eo facti sunt, non sunt legitime absoluti. Ceterum si res illius in compensationem Ecclesie vestre deseruierint, illi profus maneat liberi. Et can. 2. ibi: Ea verò mancipia, quæ memoratus de iure Ecclesie sua subtrata suis proximis contulit, si similia de proprio suo Ecclesie ipsi non compensaverit, Ecclesie vestra absque aliqua oppositione recipiat. Concilium Emeritense can. 20. ibi: Multi sacerdotes, prout illis concessit divina gratia, habent unde canonicum ordinem implerent, et sic liberos faciunt; et sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, et sic liberos facere presumunt: tales liberos regula canonica esse non jubet stabilitos. Cælatangust. 3. cas. 4. refert Antonius Angustinus lib. 10. tit. 22. Concilium Aurel. 4. can. 9. Illustrant post congestos à Barbosa hic, Cujacius in præfati, Redoanus in tract. de rebus Ecclesie, §. manumissio. Rebuffus in compend. alienat. à num. 63. Chassaneus in consuet. Burg. rubric. 9. §. 9. Lemaitre de bonis Eccles. lib. 3. cap. 9.

2. Sed pro dubitandi ratione in præsentem assertionem ita insurgo: Manumissio alienatio est, l. lex que 22. C. de administr. iur. l. final. C. de rebus alienis: sed alienatio rerum Ecclesie non potest fieri sine juris solemnitate, cap. placuit 51. cum sequent. 12. q. 2. cap. 1. vers. Tractus solennis, cap. 2. hoc tit. lib. 6. Ergo Episcopus etiam tantundem elargiendo Ecclesie non potest ejus servos manumittere. Augetur hæc dubitandi ratio ex eo, quia si Rector Ecclesie ejus servos manumiserit, non tantum eorum æstimationem,

verum & duplum præstare cogitur, cap. Episcopus qui mancipium, 12. q. 2. juncta l. 7. tit. 14. part. 1. Ergo non sufficit tantundem præstari ab Episcopo, ut servos Ecclesie manumittere possit. Secundò difficilis est alia pars assertionis, ubi assertitur, servos injuste manumissos ab Episcopo, per ejus successorem cum posteritate revocari ad servitium; nam minor, & Ecclesia æquiparantur, cap. 1. cap. auditus 3. de in integr. restit. sed libertas injuste à minore data semel, non revocatur, l. si ex causa 9. §. final. ff. de minor. l. 1. §. 2. C. si aduersus libert. l. scilicet 10. l. si cui 5. C. de liberal. causis. Ergo nec ab Ecclesia ieiuncta data libertas revocari potest.

Adhuc tamen defensiva est præsens assertio, pro cuius expositione sciendum est, servos Ecclesie, quos frequenter fideles Ecclesie donabant, ut dicimus in cap. injustum 4. de rerum permutatione, extrinseci causa ab Ecclesia Prælati manumitti solet. Prima, quia ipsi fugitivi essent, & iniuriles, dominoque magis torquerent, quam iuarent. Concilium Agathense can. 46. ibi: Fugitivi etiam domos suas deserentes, qui etiam si revocati fuerint, teneri non possunt, simili ratione ab Episcopo, si voluerit, aut si ita illi meruerint, distrabantur. Si enim servus fugitivus peculium haberet satis pingue, quo se posset servitutis oneribus eximere, facile adducebantur Episcopi, Abbates, ac Presbyteri, ut accepta pecuniâ libertatem præstarent, ut ex veteri charta cujusdam manumissionis probat Lemaitre lib. 3. de bonis Eccles. cap. 9. Secundò servi Ecclesie olim ab Episcopis manumittebantur læpius, ut sacris ordinibus initiarentur. Concilium Emerit. can. 74. de qua manumissione egi in cap. 1. de servis non ordin. Tertia ratio manumittendorum servorum Ecclesie fuit liberalitas, & beneficentia Episcoporum, qui servos suos benemeritos, sive testamento, sive inter vivos manumissione donabant; non verò cuiuslibet Episcopo, seu Prælato licebat servos Ecclesie pro arbitrio manumittere; qui enim patrimonium non habebat, nec poterat ex sua substantia supplere, aut Ecclesiam hæredem relinquare, non poterat servos Ecclesie ad pileum libertatis vocare. Qualiter verò de causa manumitterentur servi Ecclesie, necesse erat perpetuò in patrocinio Ecclesie contineri; nam absolutam & perfectam libertatem Episcopus dare non poterat, nisi pro compensatione duo mancipia ejusdem valoris Ecclesie præstaret manumissos, ex textu præfati; formula verò manumittendi servos ex fragmento Concilii Tolet. 1. relato à Burchardo lib. 2. Decret. cap. 31. Carnotensi p. 6. Decret. cap. 133. petenda est, ibi: De Ecclesie

param vero servus communi sententia est decre-
tam, ne Archiepiscopi per singulas provincias
confutis nostram auctoritatem sequantur, Suffra-
gani vero illorum exemplar illius penes se habent:
Et quodcumque de familia Ecclesie utiliter inven-
tus aliquis, ordinandus est, in ambone ipsa auctori-
tas eorum populo legatur, & coram sacerdotibus &
omni clero, ante cornu Altaris, sicut in nostra au-
thoritate continetur, remota qualibet caliditate li-
bertatem consequatur, & tunc demum ad gradus
ecclesiasticos promovetur. Ex quibus verbis appa-
ret, quod cum servus Ecclesie manumitte-
batur, primò solebat charta manumissionis
Episcopi auctoritate confici. Deinde legebatur
instrumentum illud bis in Ecclesia: primò ex
ambone, seu suggestu, ut populus audire pos-
sit: secundò ante cornu altaris, ut sacerdo-
tes & clerici in sacrificio inclusi eam exaudire
possent. Quem manumissionis ritum ad ser-
vos manumissiles, ut sacris ordinibus initia-
rentur, rectè restringit Lemaitre dicto lib. 3.
cap. 10.

ac in sedem sibi creditam successerit, per Clerum,
aut domesticos perquirere procurabit, quos prae-
cessores Episcopi de familia Ecclesie manumissionis
gratulaverunt, ut eodem Pontifice promouente, ipsi
liberti chartulas suae libertatis representent, quali-
ter nec liberti Ecclesie, de institutione canonum igno-
rantes se esse, prohibeant; ne sacerdotis callida vo-
luntas pateat.

Quibus ita animadvertis apparet vera ratio
praesentis decisionis, quae nititur eo principio,
quo docemur faciendum esse quod nobis non
nocet, & aliis prodest, l. 2. C. de pignori-
bus, l. 2. §. item, vers. Quamquam, ff. de aqua pluvia:
est enim aequissimum, ut Ecclesiarum rectores,
qui bona sua eidem Ecclesie donant, possint
ipsarum Ecclesiarum servos manumittere, jux-
ta rei collatae modum, cum exinde nullum
damnum sentiat Ecclesia, & servi ad libertatem
perducantur. Econtrario vero iniquum est, ut
Praelati, qui nihil Ecclesie attulerint, ejus
servos manumittant, cum non habeat Ecclesia
unde damnum ex eorum manumissione irro-
gatum compensare possit: quare rectè in praesenti
docetur, libertatem praestitam ab Episcopo,
qui nulla bona propria Ecclesie contulit,
seu donavit, ab ejus successore revoca-
ri posse.

Deinde scire oportet, quibus legibus vive-
rent liberti Ecclesie, postquam libertatem erant
affecti? Et imprimis curavit Ecclesia, ne be-
neficium injuria rependerent, & irreverentia,
fallive majestatem Ecclesie laederent; à qua &
salutem sperabant, & acceperant libertatem:
unde in Concilio Hispanensi, can. 8. actum est
de superbis Ecclesie libertis, ut ad servitutem
revoceatur, cujus canonis verba omitto, qui-
bus aequissimi Patres maendam recidivam servi-
tute censent Elhai cuiusdam ex familia Aga-
brensis Ecclesie superbiam, qui libertatem asse-
ctus, de morte Episcopi cogitaverat, Deinde
oportuit libertos Ecclesiarum una cum eorum-
dem libertis infra annum ab inauguratione novi
Episcopi sistere se coram ipso, & chartam in-
genuitatis, ac manumissionis tabulas apud eun-
dem proficere: quod certe inventum ab Eccle-
sia, ne lapsu temporis libertorum memoria in-
tercideret, & operis sibi debitis, atque obse-
quis Ecclesia tandem protius orbaretur. Ita
constitutum in Concilio Toletano 4. fuit, can.
70. ibi: *Liberti Ecclesie (quia nunquam moritur
eorum patrona) à patrocinio ejusdem nunquam dis-
cedant, neque posteritas eorum, sicut prio-
res canones decreverunt: ac ne forte libertas eorum
in futura prole non pateat, ipsaque posteritas na-
turali ingenuitate obtinens, sese ab Ecclesie patro-
cino subtrahat, necesse est, ut tam videm liberti,
quam ab eis progeniti professionem Episcopo suo fa-
ciant, per quam se ex familia Ecclesie liberos effe-
cti esse fatentur, ejusque patrocinium non relin-
quant; sed iuxta virtutem suam obsequium ei, vel
obedientiam praebeant. Quare si in hac parte pec-
caverint liberti, ut ingrati revocabantur in servi-
tutem, ut constat ex canone 4. Concilii Cae-
saraugusti 3. ubi in parte hac severitas tem-
peratur his verbis: Quia ergo comperimus, quos-
dam Pontifices potius iura sua ampliare studentes,
quam de mercedis opere Domino placitis, liberos,
quos ex familia Ecclesie à suis praedecessoribus inven-
imus, pro eo quod libertatis suae chartulas infra
constitutum tempus non representent, statim eos in
propriam servitutem redigere; unde hoc pietatis
studio generali modo subrogamus beneficium, ut si
videm liberti forsitan ignoraverint ordinem canonum,
aut certe, ut ad soles fieri, ad praestandas liberta-
tes suas sequerint, ipsius Pontificis sollicitudo mox*

Nec obstat prima difficultas supra expen-
sa ex dicto cap. sine exceptione, cum similibus.
Nam respondetur, in praesenti specie non desi-
derari solennitatem in aliis alienationibus re-
rum Ecclesie praescriptam, quia in praesenti
agitur de alienatione, quae juris auctoritate ce-
lebratur: unde ultra requisita à sacris canoni-
bus alia solennitas non desideratur. Nec con-
trarium deducitur ex cap. Episcopus qui manumit-
tum 12. quae 2. & in praesenti cap. Episcopus,
relato in illis verbis: *Subscribentibus.* Quia ea
verba referenda sunt ad eam in quo Episcopus
manumittere intendit servum Ecclesie,
non retento Ecclesie patrocinio; quo casu
aestimari debet, an bona donata ab Episcopo
sufficiant non solum pro servo, verum pro
patrocinio penes Ecclesiam non retento.
Nec obstat secunda difficultas, pro cuius so-
lutione dicendum est, Episcopum solum ten-
neri tantum dare Ecclesie, quantum suffi-
ciat pro aestimatione servi manumittendi, ut
probat ex dicto cap. Diaconi 35. ibi: *De suo
proprio aliud tantum restituant: & dict. cap. si quis
in qualibet, vers. Tantum quantum, 11. q. 2. cap.
si Episcopus, vers. Nisi tantumdem 12. quae 5.*
docent in praesenti Abbas & Barbo num. 5. Im-
mola num. 7. Nec contrarium probatur in Con-
cil. Tolet. relato in dicto cap. Episcopus qui, & in
praesenti: nam discrimen est assignandum inter
casum, in quo Episcopus manumittit servum
Ecclesie, nullo reservato Ecclesie patrocinio;
& inter eum, in quo jus patronatus Ecclesie re-
servavit. Primo casu sufficit tantum Ecclesie
conferre, quantum servus manumissus aestimari
poterat; quia dominium ejus per manumissio-
nem Ecclesie amittit. Secundo vero casu aesti-
mari debet non solum dominium servi, verum
& jus patronatus: quod post ejus manumissio-
nem ab Ecclesia factam penes eam remansurum
erat, ut contingit in servo alieno ab Episcopo
scilicet ordinato; nam quia ordinavit, tenetur
restituere domino duplum, pro servo videlicet
ipso, & pro iure patronatus, cap. si servus 20.

Ratio deci-
dendi.

Responde-
tur diffi-
cultatibus.

54. dist. Nec obest secunda difficultas deducta ex dicta l. si ex causa 9. §. finali, cum similibus. Quia responderetur, jura illa procedere quando manumissio ipso jure valida est; tunc enim regulariter semel libertas competens revocari non potest, §. *semel*, *Instit.* quibus ex causis manumit. l. 3. C. si adversus libert. docent Pacius cent. 2. quest. 19. Costa lib. 1. select. cap. 22. Sarmiento lib. 1. select. cap. 6. num. 22. Cabretos de metu lib. 2. cap. 34. num. 54. qui exponunt textus in l. Papinianus 8. §. plane, ff. de noffios. l. cum vero 26. §. 8 ff. de fideicommiss. libert. l. si cum 16. §. *Aristo* ff. qui est a quibus, l. metum 9. §. idem, ff. de eo quo a metus causa, l. ex falso 37. ff. de manumiss. testam. At vero cum libertas ipso jure non competit, quia ab initio nulla fuit, recte revocatur, quatenus de facto data fuit: unde in presenti specie, quando Episcopus nihil de bonis propriis contulit Ecclesie, quia ab initio libertas impeditur, ideo etsi de facto præstetur, revocari potest per successorem.

7. Exponitur textus in cap. si quos 57. 12. 2. Sed adhuc supra traditis obstat textus in cap. si quos 57. ibi: Si quos de servis Ecclesie benemeritis sibi Episcopus libertate donaverit, collatam libertatem a successoribus placuit custodiri. Ex quibus apparet, Episcopos posse servos benemeritos manumittere, etiam si de propriis bonis nihil Ecclesie contulerint. Cui difficultati ut satisfaciamus, dicendum est, textum loqui de manumissione servi benemeriti, qui non solum propter meritum in Ecclesiam impensa libertate dignus erat, verum & majori remuneratione dignus censebatur. Unde sicut Episcopo donanti, vel acquirenti aliquid Ecclesie permittitur servum manumittere, quoniam Ecclesie interest Prælatos ita ad donandum, & acquirendum allicere, etiam Ecclesie interest servos benemeritos manumitti, ut alii ad singulare servitium invitentur libertatis amore, cum redemptor cognique ecclesiasticis 12. q. 7. Accedit, quia quod benemerito præstatur, latè solutio est potius quam donatio, l. Aquilium 27. ff. de donat. l. sed est 25. §. consuluit, ff. de pecul. heredit. cap. per tuas, de donat. Unde nuntium non est, quod licet Episcopi alios servos manumittere non possint, benemeritos tamen rectè ad libertatem perducere valeant, ut in dicto cap. si quos, docetur.

8. Ex supra traditis licet accipit textus in can. 9. Concil. Tolet. 12. in illis verbis: Si sacerdos libertatem servis Ecclesie conferre voluerit, non à die consecrationis sue scriptura tempus annorum computatum tenebit, sed ex quo eum, qui scripturam conficit, veritas obuisse constiterit. Quæ verba difficilia valde sunt, dum non constat de quo tempore Patres loquantur, seu ad quod tempus illud ita enumeretur. Pro cuius textus expositione dicendum existimo, canonem illum esse accipiendum de libertate injustè præstita servis Ecclesie, ex eo, quod sacerdos, qui eos manumisit, nihil præstitit, aut Ecclesie acquisivit: & cum ita injustè manumissi defenderentur contra successorem sacerdotis, qui intendebat eos in servitutem revocare temporis præscriptione, statuunt Patres ut tempus hujus præscriptionis non currat à die chartæ libertatis confectæ, sed à tempore obitus sacerdotis injustè manumittentis, ut in eodem Concilio statutum erat can. 8. relato à Gratiano in cap. si sacerdotes 16. quest. 3. ubi docetur, à præscriptione tricennii tempus quoque subdu-

ci, quo is, qui alienavit, Ecclesie præstitit, quod etiam jure civili procedit, nam filio, cuius res à patre alienata est, contra patris contractum venienti, non obstat tempus quo in factis pater fuit, quia agere ei liberum non erat, l. 1. §. ult. C. de annali excepte, Novel. 22. cap. 24. Postea tamen in Concilio Eminentensi, can. 20. statutum fuit, ut ita injustè manumissi nullà temporis præscriptione defendi possent, quin in pristinam servitutem revocarentur. Verba canonis hæc sunt: In primum canonum ordine institutum manet, qualiter Episcopi de familia Ecclesie libertos debeant facere. Multis etenim sacerdotes, prout illis concessit divina gratia, habent unde canonum ordinem implerent, & sic libertos faciunt, & sunt multi, qui nihil habentes, ad hanc gratiam veniunt, & sic libertos facere presumunt. Tales enim libertos regula canonica esse non jubet stabilis. Contingere etenim solet, ut postquam manumissor eorum ab hac discesserit luce, talis occurrat successor, qui aut Ecclesie familiam minime querat, aut per bonam voluntatem, vel negligentiam, hi, à quo nihil Ecclesie offerente liberi facti sunt, longo pro tempore libertos se esse defendant: atque eas libertates ita abscondunt, ut pro hoc querenti Episcopo laborem faciant. Talium si sit voluntas, licentia conceditur nulla; quia non poterunt, neque à servitio Ecclesie unquam discedunt; & pro his rebus in libertate permanere non poterunt. Sanctorum Canonum non abicienda sunt instituta, atque his, que implenda esse oportet, addimus nova. Placuit huic sanctæ Synodo, ut quisquis digne juxta canonicam regulam libertus fuerit factus, in libertate maneat, & à patrocinio Ecclesie ipso, aut posteritas ejus nunquam discedat. Quisquis vero non ut ordo canonicus possit, libertus fuerit factus, quamvis prolixitas temporis in scriptura sua textus inveniat, quia à servitio Ecclesie nunquam visus est abscessisse, & canonica sententia rescindi jubet talem libertatem, ut ille, & posteritas ejus omnis in servitio maneat sanctæ Ecclesie, cui debita manent per veram originem. Illos vero per omnia stabili, in libertate esse instituumus, qui ab ipsis Episcopis liberi sunt, vel fuerint facti, qui de suo bona plurima sanctæ Ecclesie, in qua præsidet, per sua scriptura textum cognoscuntur contulisse. Et hi quamlibet habeant esse stabiles, nullo modo rescindendi sunt à patrocinio sanctæ Ecclesie. Quæ si contigerit eos, eorumque filios personis ingenius esse conjunctos, & quandoque eorum posteritas patrocinium Ecclesie voluerit despicere, ex cuius familia per veram originem constat eos genitos esse, si ex his libertis trahunt originem, qui juxta canonicam sententiam jubentur esse stabiles, & dignitatis suæ nomen teneant, Ecclesie patrocinium nunquam amittant. Certe si ex his inventi fuerint originem trahere, quos canonice regula non jubet libertos esse, quamlibet post longa tempora, dummodo origine firmata, reducendi tamen sunt ad sanctam Ecclesiam, cui pertinent, jura. Libertis tamen ex familia Ecclesie facti, & posteritas, quæ ex his est procreata, si libertatem suam, vel parentum suorum invicenti fuerint celasse, aut abscondere, & tempore, quo ab Episcopo fuerint admoniti, eam præsentare distulerint, dum eorum origo (ut jam diximus) fuerit manifesta, per longam testem ad servitium Ecclesie reducantur, & ut Episcopo fuerit placitum, ita eos habeat. Hæc forma & in Præbiteris servanda erit, qui cum voluntate Episcopi sui, juxta canonicam regulam de familia sua Ecclesie libertos facere voluerint.

CAPUT